

Т. М. Безверха,
Асистент кафедри видавничої справи,
редагування, основ журналістики та філології,
Житомирський державний університет
ім. Івана Франка

Bezverkha Tetiana,
Lecturer of the Department of Publishing,
Editing, Journalism Fundamentals and
Phylology, Zhytomyr Ivan Franko
State University,

УДК 01:902.7

Періодичні видання національних меншин Житомирщини як засіб формування національно- духовних цінностей

Periodicals of national minorities in the Zhytomyr region as a means of forming national and spiritual values

РЕФЕРАТ. Стаття присвячена аналізу особливостей періодичних видань національних меншин Житомирської області як засобу формування й утвердження традиційних цінностей польської та єврейської етнічних спільнот, що традиційно живуть в Україні. Визначено тематичний контент наукової періодики польських громадських організацій, що сприяє порозумінню й примиренню між українським і польським народами. Громадсько-політичні видання висвітлюють важливі події політичного, культурного, релігійного життя поляків Житомирщини, виходять польською мовою, мають електронну версію та розповсюджуються безкоштовно.

Нечисленна єврейська громада має російськомовну газету, в якій висвітлюються традиційні цінності євреїв: Тора, милосердя, повага до батьків і старших, гумор.

Регіональні періодичні видання засвідчують ефективну політику України щодо національних меншин.

Ключові слова: національні меншини, періодичні видання, ідентичність, духовні цінності.

ABSTRACT. The article analyzes the characteristics of minority periodicals in the Zhytomyr region as a means of forming and strengthening traditional values of the Polish and Jewish ethnic communities which live traditionally in Ukraine. The article deals with thematic content of the scientific periodicals of the Polish interest groups which promote understanding and reconciliation of the Polish and Ukrainian peoples. Socio-political publications which cover important events of political, cultural and religious life of the Poles who inhabit Zhytomyr, are published in Polish, having their online version and being free.

The small Jewish community has a Russian-language newspaper, which highlights traditional values of the Jews: Torah, charity, respect for parents and elders, humor.

Local periodicals cover effective the policy of Ukraine on national minorities.

Keywords: national minorities; periodicals; identity, spiritual values.

Вступ. Сучасна багатонаціональна та мультикультурна Україна стрімко розвивається як демократична держава, що гарантує забезпечення рівних прав і свобод усім громадянам, незалежно від їх етнічної належності, віросповідання, культурних особливостей. Тому в умовах

сучасного етнічного ренесансу актуально дослідити, яким чином через регіональну періодику національних меншин Житомирської області здійснюється декларування й формування національно-духовних цінностей громадян України польського та єврейського походжен-

ня, оскільки цей аспект є маловивченим. Проблеми етнічних меншин, їх співіснування з титульним та корінними етносами, стан і статус у сучасній Україні є актуальними напрямками дослідження суспільних наук. Зокрема Г. Луцишин у дисертаційному дослідженні визначає роль і місце національних меншин у розвитку сучасної Української держави, форми та рівні їх участі в політичному процесі України, окреслює особливості співвідношення та взаємовпливу національних меншин, країн їх проживання та етнічної батьківщини, особливості політичної мобілізації національних меншин в Україні та досліджує вплив національних меншин на зовнішню політику України [1]. Історіографічне дослідження О. Рафальського присвячене визначенню політичної ролі та правового статусу національних меншин України у 20-30-ті рр. ХХ ст. (у так звану добу коренізації), відображених у радянській історіографії та працях дослідників України й діаспори 90-х рр. ХХ ст. [2], також національну пресу цього періоду досліджує О. Коляструк [3]. Роль преси національних меншин в об'єднанні соціальних та етнічних груп навколо процесу державотворення в пострадянський період 1992–1999 рр. досліджує Ю. Колісник, простежуючи взаємозумовленість між ренесансом етнічних меншин та активізацією їх преси в комплексному аналізі змістового контенту й спрямування періодики, визначаючи роль ЗМІ в особливостях національного самоутвердження різних меншин України та толерантності й взаєморозумінні між народами [4]. Важливим для осмислення національного відродження в діалозі культур є дисертаційна робота Н. Яблоновської, присвячена вивченню преси етносів Криму [5], хоча кримські татари, караїми й кримчаки поряд з українцями є корінними народами України, тема міжетнічних взаємин стає інструментом національної політики, а регіональна журналістика – засобом забезпечення висловлення національної ідентичності в медіаобразі держави.

Мета статті полягає у вивченні й аналізі періодичних видань національних меншин Житомирської області.

Завдання: описати періодичні видання етнічних меншин Житомирської області та визначити їх роль в утвердженні національної ідентичності та формуванні національних та культурних цінностей.

Методи дослідження. Методологію статті визначив системний підхід, що включає загальнонаукові методи аналізу й синтезу, які дозволили виокремити регіональні періодичні видання національних меншин Житомирської області та визначити аксіологію їх етнокультурних

особливостей, описово-аналітичний метод, що забезпечує аналіз змістового контенту, метод узагальнення, що визначає роль періодичних видань у національній ідентичності.

Результати і обговорення. Регіональна періодика національних меншин є не лише складовою національного інформаційного простору, а й репрезентує ступінь дотримання в кожному конкретному регіоні задекларованих законодавством громадянських прав і свобод та вільного висловлювання своєї етнічності в розмаїтті національної культури.

Стаття 3 Закону України «Про національні меншини» визначає, що «До національних меншин належать групи громадян України, які не є українцями за національністю, виявляють почуття національного самоусвідомлення та спільності між собою» [6]. Український етнолог Б. Євтух визначає національну меншину як «частину народу, яка мешкає відірвано від його основного масиву в інонаціональному середовищі, але представники якої відчують з ним зв'язок через культуру, мову та деякі інші риси національної специфіки» [7, с. 211].

На території сучасної Житомирської області традиційно поселялися та проживали люди різних національностей: поляки, євреї, німці, чехи. Дані перепису населення 1926 р. засвідчують, що у Волинському окрузі національні меншини становили понад 30 % населення, по Україні – 18 %, але внаслідок репресій режиму, якими завершилась коренізація, незворотних людських втрат Другої світової війни та еміграції їх кількість значно зменшилась. Нині найчисленнішими є польські громади, найбільш помітними в громадському та культурному житті регіону – польські та єврейські, які мають власні періодичні видання.

Видання польських організацій Житомирщини мають найбільше видів видань цільового призначення: наукові, громадсько-політичні, рекламні, літературно-художні, тоді як єврейська спільнота видає громадсько-політичне та релігійне видання.

У Житомирській області зареєстровані та діють польські громадські об'єднання та організації: Житомирська обласна спілка поляків України, що об'єднує 22 регіональні організації в області (47 тис осіб) та 2000 поляків у Житомирі, Об'єднання поляків Житомирщини «Полонія», студентський польський клуб, Спілка вчителів-полоністів Житомирської області, Житомирська громадська молодіжна організація «Асоціація поляків Житомирщини», ЖОМГО «Союз польської шляхти», культурний осередок «Польський дім», МГО «Польське наукове товариство». У Житомирському державному університеті імені Івана Франка діє Центр

полоністики. Одним із напрямів його діяльності є випуск журналу «Українська полоністика» [9] – щорічного наукового видання, яке містить наукові розвідки, пов'язані з польською тематикою. У журналі представлено три напрями досліджень: філологічні, історико-філософські та педагогічні, журнал є фаховим з філософії, філологічних наук (слов'янські мови) та педагогіки. Номер виходить один раз на рік до кінця поточного року, усього вийшло 10 чисел, мови матеріалів – українська і польська, контактна особа – Тетяна Павлінчук. Важливо, що авторами журналу переважно є громадяни України та Польщі різного походження, змістовий контент становлять дослідження з історії, культури, проблем освіти поляків України, взаємних впливів польської та української культур.

Наукова періодика польської етнічної меншини представлена також міжнародним науковим журналом «Україніа Polonika», який спільно видають Житомирське «Польське наукове товариство» та Київський лінгвістичний університет. Тематика наукових публікацій стосується європейських контекстів українсько-польської співпраці, визначних постатей польської та української культур, лінгвістичних, соціологічних та етнополітичних досліджень [10]. Часописи друкують матеріали численних польсько-українських наукових зустрічей та дискусій, круглих столів, міжнародних конференцій, які традиційно з 90-х рр. проходять у Житомирі, як наприклад, упродовж двох останніх років поспіль конференція «В єдності сила. Україна – Польща: спільні шляхи до свободи». Видавничим науковим проектом «Союзу польської шляхти» (очолює Союз доктор історичних наук Наталя Костецька) є періодичний збірник наукових праць «Intermarum : Історія. Політика. Культура» [11]. Матеріали збірника містять дослідження з історичної політики та політики пам'яті, пошуків ідентичностей у сусідніх просторах та пограничних епохах, розвінчують імперські міфи від другої Речі посполитої до сучасності.

Крім організації наукової діяльності, Союз польської шляхти видає щоквартальний громадсько-політичний часопис «Głos Polonii» [12], головний редактор видання Володимир Іщук. Це одне з небагатьох винятків в інформаційному просторі України, що допомагає полякам у відродженні та збереженні мовної та культурної ідентичності, адже абсолютна більшість етнічних поляків кілька поколінь тому українізувалось та русифікувалось. «Голос Полонії» виходить польською мовою накладом 1000 примірників й безкоштовно розповсюджується за передплатою серед українських поляків, його отримують також польські сенатори, у планах

видавництва розпочати випуск й українською мовою.

Територія Житомирщини належить до українсько-польського прикордоння, так званих «кресів», в умовах якого поєднуються політичні та соціокультурні традиції різних народів і формуються особливості національної ідентичності.

Сучасні поляки Житомирщини є спадкоємцями спільноти, яка на основі сарматського міфу створила та втілила ідею магнатерії. Елементами самоідентифікації магнатерії стали «польські форми соціальної поведінки, проникнуті духом сарматизму (шляхетності), польська мова й давні шляхетські традиції...шляхту вирізняє не стільки політично-правовий статус, а певний стиль життя, стереотипи поведінки, почуття гідності, честі, патріотизму» [13, с. 156]. Тому тепер, як і в тяглій історичній традиції, почуття гідності має ключове значення для національної ідентичності поляків. Це відображають матеріали щоквартальника, зокрема, присвячені подіям на Майдані та бойовим діям на сході України [12]. Також велике значення має римо-католицьке віросповідання та пов'язані з ним традиції, багато молоді відвідують месу. У Житомирі традиційно без жодної ксенофобії називають свята християн західного обряду «польське Різдво» та «польська Паска».

Це один щоквартальний часопис «Тęcza Bytomierszczyzny» (Веселка Житомирщини) видає Житомирська обласна спілка поляків України [13]. Це громадсько-політичне видання висвітлює важливі питання історії, традицій, культури поляків Житомирщини. Докладно представлені рубрики «свята» та «релігія», новини та аналітика, спортивна рубрика.

Mozaika Berdyczowska (Бердичівська мозаїка) – благодійна культурно-освітня газета, виходить польською мовою раз на два місяці. Видавнича підготовка та поліграфічне виконання видання дуже якісні, відповідають стандартам Євросоюзу. Зміст її рубрик присвячений знаковим подіям у Польщі та Україні: Бердичів у хроніках, наша історія, наші свята, політика, культура, релігійна сторінка, польський бізнес у Бердичеві, українська сторінка та куточок юного історика українською мовою [14].

Таким чином, періодичні видання польської національної спільноти Житомирщини представлені науковими та громадсько-політичними часописами й газетою, дають можливість утверджувати духовні цінності, вони мають електронну версію, що розширює читацьку аудиторію.

У Житомирі зареєстровані та діють іудейська релігійна громада, благодійна організація «Хесед Шломо», коледж для дівчат «Махон Хая

Мушка», єшива «Менахем», єврейський жіночий клуб, єврейська житомирська організація молоді, соціально-реабілітаційний центр «Дитяче містечко Алюмім». Після Катастрофи єврейського народу в Другій світовій війні зникає ідіш-культура шкетла (містечка), євреї краю розмовляють російською чи українською мовою і не мають мовного маркера ідентичності. Унаслідок масової алії до Ізраїлю та природного зменшення населення єврейська громада Житомирщини нечисленна. Інформаційна діяльність єврейської общини Житомирщини представлена газетним виданням «Житомир єврейський» російською мовою [15]. Газета обов'язково виходить до іудейських свят та щомісяця. У ній висвітлені традиційні єврейські цінності: Тора, єврейство, хасидут (євреї Житомирщини хасиди), милосердя, благодійність, пошанування батьків та старших (повага до сивин), скромність, неодмінний єврейський гумор. У кожному номері є рубрика «Бесіди Любавичського ребе» – духовного лідера покоління. Газета виходить накладом у 1000 примірників та безкоштовно розповсюджується серед членів общини.

Висновки. Кількість періодичних видань польської та єврейської національних меншин Житомирської області засвідчує не лише декларативність, а й дієвість українського законодавства щодо національних меншин, толерантність українського суспільства до громадян України незалежно від їх етнічного походження та віросповідання. Такі видання частково забезпечують інформаційні потреби представників етнічних меншин краю, оскільки з різних причин не охоплюють усіх видів за цільовим призначенням та читацькою адресою. Представники як польської, так і єврейської громад мають подвійну ідентичність.

Періодика польської національної меншини має вагому наукову складову, що є важливим чинником у розвінчанні імперських міфів, досягненні взаєморозуміння й примирення між польським та українським народами. Громадсько-політичні видання висвітлюють важливі події з політичного, культурного, релігійного життя польських громадських організацій, виходять польською мовою та мають електронні версії. Усі видання виходять коштом меценатів та розповсюджуються безкоштовно передплатою.

Видання єврейської етнічної спільноти Житомира російською мовою засвідчує історично зумовлену відсутність мовного етнічного маркера у євреїв Житомирщини, ідентичність виражена через традиції, іудейське віросповідання, цінності. Газета розповсюджується в синагозі та волонтерами.

Періодика етнічних меншин Житомирської області є складовою національного інформаційного простору та важливим компонентом формування і відкритого сповідання національно-духовних цінностей.

Автор висловлює щире вдячність доктору наук із соціальних комунікацій, професору Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» Валентині Миколаївні Галич за консультативну допомогу при підготовці публікації.

Джерела і література

1. Луцишин Г. І. Національні меншини у політичному житті України : дис... канд. політ. наук : 23.00.02 / Г. І. Луцишин. – Л., 2002. – 190 с.
2. Рафальський О. О. Національні меншини України в ХХ столітті : історіографія : дис... доктора іст. наук : 07.00.60 / О. О. Рафальський. – К., 2001. – 462 с.
3. Коляструк О. А. Преса УСРР в контексті політики українізації (20–30-ті роки ХХ ст) : дис... канд. іст. наук : 07.00.01 / О. А. Коляструк. – К., 2003. – 275 с.
4. Колісник Ю. В. Преса національних меншин України як засіб їх самоствердження в умовах становлення української державності (1992–1999 рр.) : дис... канд. філол. наук : 10.01.08 / Ю. В. Колісник. – Л., 2000. – 173 с.
5. Яблонівська Н. В. Преса етносів Криму проблема національного відродження і діалог культур : дис... доктора філол. наук : 10.01.08 / Н. В. Яблонівська. – К., 2007. – 465 с.
6. Закон України про національні меншини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>.
7. Євтух В. Б. Етнічність : енциклопедичний довідник / В. Б. Євтух. – К. : Фенікс. 2012, 396 с.
8. Всесоюзний перепис людності 1926 р. – М., ЦСУ СРСР, 1929. – Т. 12. – С. 214.
9. Українська полоністика. – Житомир, 2004. – Вип. 1. – 220 с., Житомир, 2014. – Вип. 10. – 237 с.
10. Ucrainica Polonica. – Київ; Житомир, 2004. – Т. 1. – 444 с., Київ; Житомир, 2005. – Т. 2. – 264 с.
11. «Intermarum : Історія. Політика. Культура» : матеріали міжнародної наукової конференції «В єдності сила. Україна–Польща : спільні шляхи до свободи». – 20–21 червня 2014 р. – Житомир, 2014. – № 1. – 364 с.
12. Glos Polonii [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mozberd.com.ua>.
13. «Tęcza Żytomierszczyzny» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://slopol.blogspot.com/>.
14. Вержанська Т. Особливості самоідентифікації магнагерії Правобережної України у ХІХ ст. / Т. Вержанська // Intermarum : історія, політика, культура : матеріали міжнародної наукової конференції «В єдності сила. Україна–Польща : спільні шляхи до свободи». – Житомир. – 2014. – С. 154–161.
15. Mosaic Verduczowska [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mozberd.com.ua>.
16. Житомир єврейський

Sources and literature

1. *Lutsyshyn H. I.* Natsional'ni menshyny u politychnomu zhytti Ukrainy : dys... kand. polit. nauk : 23. 00. 02 / H. I. Lutsyshyn. – L., 2002. – 190 s.
2. *Rafal's'kyy O. O.* Natsional'ni menshyny Ukrainy v KhKh stolitti : istoriohrafiya : dys... doktora ist. nauk : 07.00.60 / O. O. Rafal's'kyy. – K., 2001. – 462 s.
3. *Kolyastruk O. A.* Presa USRR v konteksti polityky ukrainizatsiyi (20–30-ti roky KhKh st) : dys... kand. ist. nauk : 07.00. 01 / O. A. Kolyastruk. – K., 2003. – 275 s.
4. *Kolisnyk Yu. V.* Presa natsional'nykh menshyn Ukrainy yak zasib yikh samostverdzheniya v umovakh stanovlennya ukrainins'koyi derzhavnosti (1992–1999 rr.) : dys... kand. filol. nauk : 10.01. 08 / Yu. V. Kolisnyk. – L., 2000. – 173 s.
5. *Yablonovs'ka N. V.* Presa etnosiv Krymu problema natsional'noho vidrodzhennya i dialoh kul'tur : dys... doktora filol. nauk : 10. 01. 08 / N. V. Yablonovs'ka. – K., 2007. – 465 s.
6. *Zakon Ukrainy pro natsional'ni menshyny* [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>.
7. *Yevtukh V. B.* Etnichnist' : entsyklopedychnyy dovidnyk / V. B. Yevtukh. – K. : Feniks. 2012, 396 s.
8. Vsesoyuznyy perepys lyudnosti 1926 r. – M., TsSU SRSR, 1929. – T. 12. – S. 214.
9. *Ukrayins'ka polonistyka.* – Zhytomyr, 2004. – Vyp. 1. – 220 s., Zhytomyr, 2014. – Vyp. 10. – 237 s.
10. *Ucrainica Polonica.* – Kyiv; Zhytomyr, 2004. – T. 1. – 444 s., Kyiv; Zhytomyr, 2005. – T. 2. – 264 s.
11. «*Intermarum : Istoriya. Polityka. Kul'tura*» : materialy mizhnarodnoyi naukovoyi konferentsiyi «V yednosti syla. Ukraina–Pol'shcha : spil'ni shlyakhy do svobody». – 20–21 chervnya 2014 r. – Zhytomyr, 2014. – # 1. – 364 s.
12. *Glos Polonii* [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://mozberd.com.ua>.
13. «*Tęcza Żytomierszczyzny*» [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://slopol.blogspot.com/>.
14. *Verzhans'ka T.* Osoblyvosti samoidentyfikatsiyi mahnateriyi Pravoberezhnoyi Ukrainy u KhKh st. / T. Verzhans'ka // *Intermarum : istoriya, polityka, kul'tura : materialy mizhnarodnoyi naukovoyi konferentsiyi «V yednosti syla. Ukraina–Pol'shcha: spil'ni shlyakhy do svobody».* – Zhytomyr. – 2014. – S. 154–161.
15. *Mozaika Berdyczowska* [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu : <http://mozberd.com.ua>.
16. *Zhytomyr evreyskyy*

Безверхая Т. Н.

Периодические издания национальных меньшинств Житомирской области как средство формирования национально-духовных ценностей.

РЕФЕРАТ. В статье осуществлён анализ особенностей периодических изданий национальных меньшинств Житомирской области как средства формирования и утверждения традиционных ценностей польского и еврейского этнических сообществ, традиционно живущих в Украине. Проанализирован тематический контент научной периодики польских общественных организаций, способствующий взаимопониманию и примирению украинского и польского народов. Общественно-политические издания, освещающие важные события политической, культурной и религиозной жизни поляков Житомирской области, выходят на польском языке, имеют электронную версию и распространяются бесплатно.

Малочисленное еврейское сообщество издаёт газету на русском языке, в которой освещаются основные ценности евреев: Тора, милосердие, уважение к родителям и старшим, юмор.

Региональные периодические издания свидетельствуют об эффективности политики Украины в вопросах национальных меньшинств.

Ключевые слова: национальные меньшинства, периодические издания, идентичность, духовные ценности.